

V nieuwsbrief verzetsmuseum

Inhoudsopgave

- **Kindermuseum gaat door!**
- **Nieuwe editie**
Helden&Schurken
- **Borduren aan het grote**
Museumnacht-doeck
- **Door de lens van een**
clandestiene camera -
Foto's van Karel Bönnekamp
- **Aanwinst voor de collectie:**
Armbandje uit het kamp
- **Vriendin: Ada van Randwijk**

Scholieren van de Al Wafa basisschool uit Amsterdam bezoeken het museum. Foto: Sandra ter Mijtlen

Kindermuseum komt er! **Er is nog extra geld nodig**

In de vorige Nieuwsbrief werden alle vrienden en lezers opgeroepen om een extra donatie te doen voor het kindermuseum.

Het motto was: nu of nooit! De stand van zaken is nu zo positief dat het besluit is genomen dat het kindermuseum doorgaat.

De inzamelingsactie van de vrienden van het Verzetsmuseum was een succes. Binnen enkele maanden na verschijning van de vorige Nieuwsbrief ontving het museum 17.000 euro aan particuliere donaties. Daarnaast zamelden verschillende vrienden geld in voor het kindermuseum als verjaardagscadeau, wat nog eens ruim 3.000 opleverde. Sommige vrienden brachten ons in contact met nieuwe fondsen. Het directe resultaat was een bijdrage van 10.000 euro van de Fiep Westendorp Foundation en 5.000 euro van de Hilleel Moerel Stichting. Er komen nog

steeds donaties binnen. Het museum dankt alle vrienden die aan de oproep gehoor hebben gegeven!

De bouw kan beginnen

Vanuit het museum werd uiteraard ook verdere actie ondernomen. Van groot belang was dat het V-fonds, voluit het Nationaal Fonds voor Vrijheid en Veteranenzorg, bereid was een extra bijdrage te leveren. Met in totaal zeven ton is het V-fonds nu de grootste subsidiegever van het kindermuseum. Een specifiek plan voor alleen de inhoud

van het kindermuseum werd door de Mondriaan Stichting gewaardeerd met de maximale bijdrage van 75.000 euro. Door alle extra bijdragen staat nu vast dat de bouw begin 2012 zal starten en dat het kindermuseum in het voorjaar van 2013 open zal gaan.

De laatste loodjes

Maar toch: de financiering is nog niet rond! En de ervaring leert dat het moeilijk is om juist de laatste tonnen binnen te halen. Dus herhaalt het museum de dringende oproep: uw steun aan het kindermuseum is hard nodig! Maak gebruik van de acceptgiro van de Vriendenstichting of maak een bedrag over op banknummer 111550939 t.n.v. de Stichting Verzetsmuseum o.v.v. bijdrage kindermuseum.

Helden en schurken III

Nieuwe serie bijeenkomsten over de bezetting weer vervolgd

NIOD Instituut voor oorlogs-, holocaust- en genocidestudies, Historisch Nieuwsblad, NTR/VPRO en Verzetsmuseum Amsterdam slaan ook in 2012 de handen weer ineen voor een nieuwe serie bijeenkomsten over de betekenis van 'helden en schurken'. Toonaangevende gasten, betrokken en ervaren interviewers buigen zich over de geschiedenis van de bezetting en actuele kwesties daarin. Alle bijeenkomsten vinden plaats in het Verzetsmuseum Amsterdam en starten om 15.30 uur. Hieronder het voorlopige programma; voor actuele informatie of het reserveren van kaarten (passe-partout) kunt u de website raadplegen www.verzetsmuseum.org of bellen met het museum, 020 620 25 35.

Foto: NIOD

Programma

(onder voorbehoud)

Donderdag 2 februari

Chris van der Heijden over zijn veel-besproken nieuwe boek *Dat nooit meer. De nasleep van de Tweede Wereldoorlog in Nederland*.

Donderdag 8 maart

Biografen over 'fout': Bas Kromhout over zijn biografie van Henk Feldmeijer, Ad van Liempt over zijn recente boek *Jodenjacht* en David Barnouw over Meinoud Rost van Tonningen.

Donderdag 5 april

Frits Barend interviewt drie oud-verzetsmannen. Wim van Norden van de Parool-groep zal een van de gasten zijn.

Donderdag 3 mei

'Jacht op fout' stelt de actuele opsporing en vervolging van mensen als Heinrich Boere en Klaas Carel Faber centraal.

Tentoonstelling

Amsterdam door de lens

'Niet schieten is altijd mis geschoten'.

Dat was het motto van Karel

Bönnekamp. Hij wilde de Duitse

bezetting vastleggen met zijn camera

voor zijn familie en vrienden. Wat hij

deed was riskant.

Er was gedurende het grootste deel van de bezetting dan wel geen algemeen fotografieverbod, maar het was volkomen helder dat burgers voor de Duitsers onwettige onderwerpen niet op de gevoelige plaat mochten vastleggen. Fotografen, professionals en amateurs, pasten zelfcensuur toe. De 'officiële', Duitsgezinde fotografen maakten opnamen van vriendelijk lachende Duitse soldaten. Amateurs bleven, zoals voor de oorlog, de hoogtepunten uit hun familielevens vastleggen, voor zover ze over fotomateriaal beschikten. Bij de geboorte van zijn eerste dochter in februari 1943 kocht Karel Bönnekamp bij een fotozaak op de Plantage Middenlaan een nieuwe camera; een Agfa Karat, een simpel huis-tuin-en-keuken-apparaat. Professionele fotografen die de bezetting in beeld hebben gebracht, zoals die van de bekende groep *De Ondergedoken Camera* werkten vaak met professionele Leica's. Dat zie je af aan hun kwalitatief hoogwaardige foto's.

Keerpunt

Karel Bönnekamp gebruikte al gauw zijn camera voor meer dan babyfoto's. Hij ging de bezetting in Amsterdam systematisch vastleggen. En dat is bijzonder. Bönnekamps fotografie reikt verder dan het vastleggen van het dagelijks leven alleen, zoals de meeste amateurs deden. Het is ook vanaf het voorjaar van 1943 dat zijn fotografische documentatie een vlucht neemt. Dit komt vermoedelijk doordat het voorjaar van 1943 een keerpunt is in de oorlog. De Duitsers lijdten een nederlaag bij Stalingrad. De April-Meistakingen breken uit, omdat de voormalig Nederlandse militairen alsnog in Duitse krijgsgevangenschap moeten. Ze zouden in Duitsland moeten werken in de arbeidsinzet, net zoals de studenten die de loyaliteitsverklaring niet hadden getekend. Velen van deze mannen duiken onder. Het is een grote impuls voor het verzet in Nederland. Bönnekamp gaat werken voor de Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers (LO). Hij distribueert bonnen

Bezoekers Museumnacht dragen een steekje bij

Tijdens de Museumnacht op 5 november hebben ruim 2200 mensen het museum bezocht. Dit jaar was het thema in het Verzetsmuseum: borduren. Dit na aanleiding van de tentoonstelling *Elke dag een draadje... Borduren in gevangenschap 1940-1945*. Geïnspireerd door deze borduurwerken maakten vrijwilligers samen met bezoekers tijdens de Museumnacht een groot wandkleed met daarop een levensboom. Ook gaf de Limburgse zanger en componist Gé Reinders een optreden voor een volle zaal. Hij is persoonlijk betrokken bij de borduurtentoonstelling. Reinders ontdekte na de dood van zijn moeder een zakdoekje waarop ze het beknopte dossier van haar verzwegen oorlogs-verleden had geborduurd.

De tentoonstelling *Elke dag een draadje...* en het grote Museumnacht-doek zijn nog tot en met t/m 11 mei 2012 te bezoeken.

van een clandestiene camera, Foto's van Karel Bönnekamp 1942-1945

April 1943. Wijtenbachstraat, Amsterdam. Eén van de vele trams waarmee opgepakte joden naar het Muiderpoortstation werden gebracht voor deportatie. Meestal waren deze transporten 's avonds en 's nachts, slechts bij uitzondering overdag. Karel Bönnekamp / Collectie Verzetsmuseum Amsterdam

en uitkeringen. Zijn fotografie moet worden gezien in het verlengde van deze verzetsactiviteiten. Het is verzet op zichzelf.

We zien in zijn album een serie foto's over de aanslag op het bevolkingsregister aan de Plantage Kerklaan, tegenover het Verzetsmuseum, naast de hoofdingang van Artis. Een uitgebreide serie is gewijd aan de jodenvervolging. Zijn meest bekende foto is die van een tram met opgepakte joden die op klaarlichte dag over de Wijtenbachstraat op weg is naar het Muiderpoortstation. Grüne Polizei staat in de deuropeningen. Voorbijgangers slaan de tram gade. De foto drukt kijkers met de neus op het feit dat de deportatie van de joden onder de ogen van de Amsterdammers heeft plaatsgevonden.

Autopedwielje als voorwiel om in beslagname van de fiets te ontlopen. April 1943, Amsterdam. Karel Bönnekamp / Collectie Verzetsmuseum Amsterdam

Bönnekamp heeft de studenten en militairen vastgelegd die zich moesten melden voor arbeidsinzet in Duitsland en NSB-propaganda. Een ander thema is de schaarste en de 'moderne verkeersmiddelen' die dat opleverde, zoals een auto met gasgenerator. Henk Storm, een vriend van Karel Bönnekamp, vertelde bij de opening over de foto met de fiets met het autopedbandje als voorwiel. Hij vermoedt dat deze fiets van zijn vriend is geweest. Hij liet zijn 'moderne' rijwiel altijd met één pedaal op de stoep geklemd, recht overeind staan, zodat hij er snel op kon springen als hij in het nauw kwam te zitten, bijvoorbeeld door zijn verzetsactiviteiten.

Gevaar

Bönnekamp heeft ongetwijfeld beseft dat het fotograferen gevaarlijk was. Hij móet er als jonge vader bij stilgestaan hebben. Niet voor niets schoot hij veel foto's vanaf zijn buik of heup zonder door de zoeker te kijken. Hij had zich ook op het hoofdkantoor van de Sicherheitsdienst in de Euterpestraat, tegenwoordig Gerrit van der Veenstraat, gemeld. Op een bezoekersformulier dat was voorzien van een officieel briefhoofd – en er daardoor nogal imponerend uitzag – had hij als reden van zijn bezoek ingevuld: vergunning tot fotograferen. Hij nam het formulier mee en droeg het voortaan bij zich.

Geluk

Eénmaal is Bönnekamp opgepakt en meegenomen naar het politiebureau op het Waterlooplein. Dat was toen hij het zogenaamde 'pulsen' (het leeghalen van huizen van gedeporteerde joden) van een huis op de Hogeweg in de Watergraafsmeer vastlegde. Dit was in zijn eigen straat. Op het bureau liet hij zijn zogenaamde vergunning zien. De agent die hem ondervroeg verliet de kamer even en Bönnekamp hoorde dat hij probeerde telefonisch navraag te doen bij ene heer Müller. Die was er niet. Toen de agent hem vervolgens vroeg wie hij destijds in de Euterpestraat had gesproken over die zogenaamde 'vergunning', zei hij na enige tijd diep nadenken, het was immers al lang geleden: "De heer Müller." Hij werd prompt vrijgelaten en mocht zijn camera mét filmrolletje gewoon meenemen. Karel Bönnekamp vertelde in een interview in 2006 dat hij goed beseftte dat hij tijdens de oorlog heel veel geluk heeft gehad.

Karel Bönnekamp

De foto's van amateurfotograaf Karel Bönnekamp (1914-2008) geven een bijzonder beeld van het leven in Amsterdam tijdens de

Duitse bezetting. Ook toont hij verschillende fases van de Jodenvervolging in Amsterdam. Liesbeth van der Horst, directeur van het Verzetsmuseum Amsterdam: "Bönnekamp heeft vergeten gebeurtenissen gefotografeerd, zoals de inbeslagname van honden om mijnevelden te verkennen. Hij maakte ook unieke foto's van het afvoeren van Joden in Amsterdam. Een gearmd stel loopt langs Joden die per tram worden gedeporteerd. De mensen schikken zich. Dat zie je duidelijk in de foto's van Bönnekamp. In 2008 overleed Bönnekamp op 93-jarige leeftijd. De tentoonstelling *Amsterdam door de lens van een clandestiene camera* is t/m 1 april 2012 te zien.

Recordaantal museumbezoekers

Eind oktober ontving het Verzetsmuseum al de 50.000ste bezoeker van dat jaar. "Dit is een nieuw record," aldus directeur Liesbeth van der Horst. "Alles wijst er op dat 2011 weer een topjaar gaat worden." In 2010 ontving het museum in totaal 57.751 bezoekers. Van der Horst: "Als het zo doorgaat, halen we dit jaar 60.000 bezoekers. Het is erg stimulerend dat steeds meer mensen de weg naar ons museum vinden."

Aanwinst voor de Collectie: Een armbandje uit het kamp

Regelmatig komen er nieuwe objecten binnen voor het kindermuseum, waar aangrijpende verhalen bij horen. Dit armbandje maakte Wilhelmine Pooters-Weber voor haar dochter Regina. Zij was elf toen de oorlog uitbrak. Wilhelmine en de stiefvader van Regina, Pam Pooters, waren beiden lid van de verzetsgroep CS6. Ze werden verraden en opgepakt. Regina werd toen opgevangen door haar oma. Haar stiefvader werd in 1943 gefusilleerd in de duinen en haar moeder kwam terecht in Vught. Daar werd ze te werk gesteld in de Philipsfabrieken. Ze hield

er stukjes aluminium en spijkertjes achter, waar ze heimelijk dit bedelarmbandje van

maakte voor haar dochter. 'Een hele prestatie', vertelt Regina, 'omdat mijn moeder eigenlijk best onhandig was.' Na Dolle Dinsdag, 5 september 1944, werd Wilhelmine naar Ravensbrück getransporteerd. Dit armbandje heeft ze in Ravensbrück altijd goed verstopt onder haar kleding. Na de Bevrijding kon ze het armbandje eindelijk cadeau doen aan haar dochter. Het Verzetsmuseum is erg blij met een prachtige schenking als deze. We zoeken nog steeds naar bijzondere objecten van kinderen uit de Tweede Wereldoorlog.

Vriendin: Ada van Randwijk-Henstra Het laatst levende lid van de ondergrondse Vrij Nederland-groep

Ada is het laatst levende lid van de Vrij Nederland-groep en weduwe van verzetsman Henk van Randwijk. Ada Henstra en Henk van Randwijk trouwen in 1935. Al voor de oorlog ziet Henk de oorlogsdreiging. Ada: 'Ik vond hem een beetje een onheilsprofeet, maar al Henks zwarte voorspellingen kwamen uit.' De Februaristaking is een keerpunt; Henk en Ada helpen arbeiders die door de staking hun baan hebben verloren en proberen joden te overtuigen onder te duiken. In juli 1941 raken ze betrokken bij Vrij Nederland, enkele maanden nadat de organisatie door

Ada van Randwijk-Henstra vierde 24 oktober haar 100ste verjaardag in haar aanleunwoning in Amsterdam-Buitenveldert. Voor deze bijzondere verjaardag vroeg ze vrienden en familie geld te geven voor het kindermuseum dat naar verwachting in april 2013 zal worden geopend. Ada en haar verjaardagsgasten doneerden 2520 euro aan het kindermuseum.

de SD bijna helemaal is opgerold. Henk en Ada kruipen tijdens hun werk voor VN meerdere malen door het oog van de naald. Zo wordt Henk in maart 1942 opgepakt en weet Ada net op tijd bezwarende documenten te verwijderen. Daardoor kan Henk ontkennen dat hij iets te maken heeft met het verzetsblad. Ada weet Henk door haar assertieve optreden richting Kriminal-Sekretär F.C. Viebahn van de SD na enkele weken vrij te krijgen. 'Heldendaden?' Daar wil Ada niets van weten. 'Ik deed het uit liefde voor mijn man. En bovendien: als vrouw kon je meer maken,' vertelt ze in een interview met Vrij Nederland.

In 1966 overlijdt Henk van Randwijk op 56-jarige leeftijd. Velen zullen hem

herinneren als dichter van de tekst op het oorlogsmonument aan het Amsterdamse Weteringcircuit: 'een volk dat voor tirannen zwicht / zal meer dan lijf en goed verliezen / dan dooft het licht...'

Ada woont na zijn dood bijna veertig jaar in IJpendam. Ze blijft tot haar pensionering werken in het buitengewoon onderwijs. Haar huis wordt een ontmoetingsplek voor oud-medewerkers van Vrij Nederland, maar ook voor die van Trouw en Het Parool. Het verzetskruis heeft ze nooit geaccepteerd. 'Daar hebben we onderling afspraken over gemaakt. We deden het niet voor het koningshuis, maar voor Nederland. Dus we hoeven ook geen koninklijke onderscheiding.'

Vul de bon in en stuur deze, zonder postzegel, naar: Stichting Vrienden en Vriendinnen van het Verzetsmuseum, Antwoordnummer 10826, 1000 RA Amsterdam of lever de bon in bij de balie van het museum, Plantage Kerklaan 61. Het museum is open di t/m vr 10.00-17.00 en za t/m ma 11.00-17.00 uur.

Ja, ik word Vriend(in) van het Verzetsmuseum!

Ik steun de Vrienden met een jaarlijks bedrag van ..... (minimaal € 15,-)

Als bedrijf met een jaarlijkse bijdrage van ..... (minimaal € 250,-)

naam.....geboortjaar.....(m/v).

adres.....

postcode + woonplaats.....

naam bedrijf.....handtekening

